

L'AVENÇ

LITERARI * ARTISTICH * CIENTIFICH

REVISTA MENSUAL IL-LUSTRADA

CALDETAS

QUAN s'ha fet de moda posar de relleu las més ó menos excelents circumstancias que reuneixen alguns pobles ahont los barcelonins van á passar la temporada d'estiu, uns pera curarse ó no curarse llurs mals efectius ó imaginaris, altres pera esbargi-

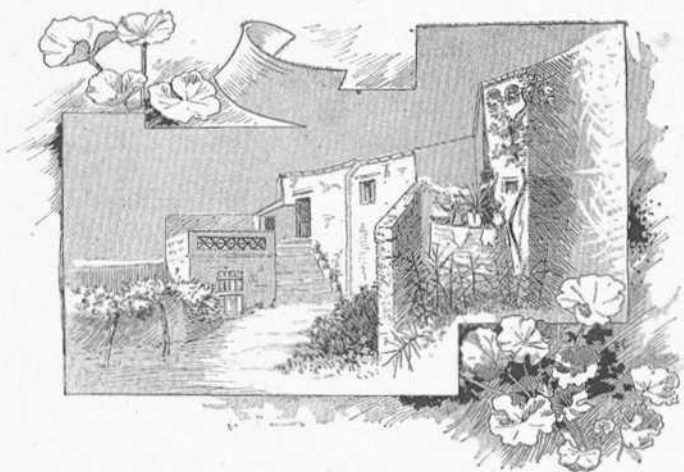

Entrada al jardí de la Estació.

ment y descans corporal é intelectual, per lo cambi temporal de método de vida, aliments y ayre, *celefatejant* lo cos pera que mellor puga resistir las embestidas del hivern, y altres únicament pera seguir la moda; sería una vergonya que'ns estiguessem callats los constants fugitius de Barcelona que cada any vením á disfrutar dels plahers que'ns ofereixen aquestas delitosas platjas y la excelent situació del poble de Caldetas, no sens

rahó anomenat per alguns *la Nissa d'Espanya* y per altres *la Biarritz espanyola*.

En efecte, posseheix las mateixas ó mellors condicions climatològicas que la Nissa francesa ab la ventatja de tenir la temperatura constantment més igual tant á l'ivern com á l'estiu, puig resguardada dels vents del Nort, per estar voltada de montanyas, se pot dir que no reb altres ayres que las brisas del mar, lo que'l fa un poble essencialment sa y apropòsit pera'l restabliment de la salut dels malalts de malalties determinadas, especialment de las dels pulmons y bronquis. Alguns ne coneix jo, que bas-

Una casa en la part alta de Caldetas.

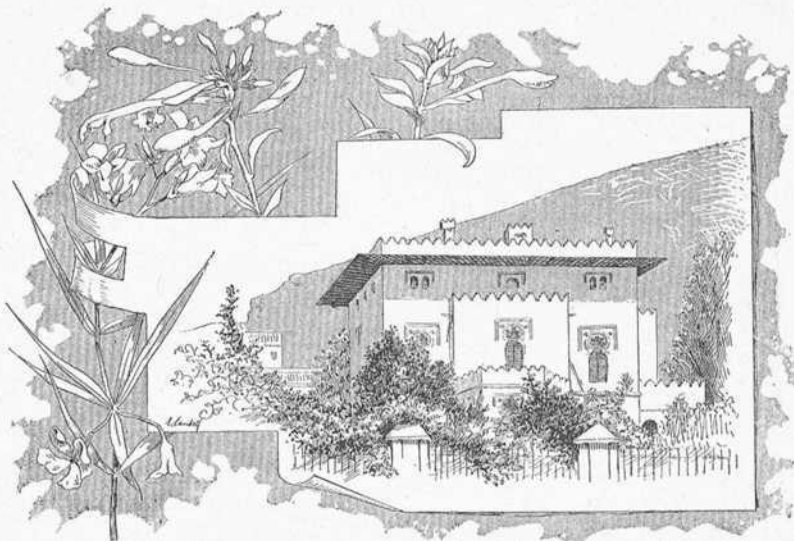
tant delicats del pit s'han completament restablert ó notablement millorat passant aquí una llarga temporada.

Caldetas té la doble ventatja de poders'hi pendre banys termals y de mar; pera los primers hi há dos establiments, lo del poble y'l de can Titus, igualment ben montats, y ben servits ab bonas picas, duixas y plujas, tot en extrem econòmic contant que ab lo preu del bany hi va comprés lo portar y tornar lo malalt en carruatge.

Es veritat que á Caldetas li faltan los atractius de grans jardins, arbradas y altres embelliments de que indubtablement l'haurían dotat los Municipis de qualsevol punt de Fransa que hagués reunit las inmillorables circumstancias que posseheix aquest poble, pero actualment sembla que hi há bons propòsits y es possible que ab lo temps *todo se andará*. També li falta á Caldetas lo confort dels grans *hôtels* de Nissa y Biarritz pera allotjar las personas del *high life* y altres de posició desahogada que desitjan més comoditats de las que poden tenir las actuals fondas del po-

ble, més en cambi no té cap establiment de ruleta, *écarté*, carreras, bacará, etc., que no faltan en la major part de las estacions de banys francesas; aquí si alguna vegada s'ha fet una partida de tresillo en lo Balneari s'ha jugat de centim de pesseta'l tanto.

Tot aixó fá que la gent que vé á Caldetas á estiuhejar y pendre banys de mar ó termals s'ía á poca diferencia de la mateixa classe, gent acomodada que ab tota la familia ve á passar una temporada més ó menos llar-

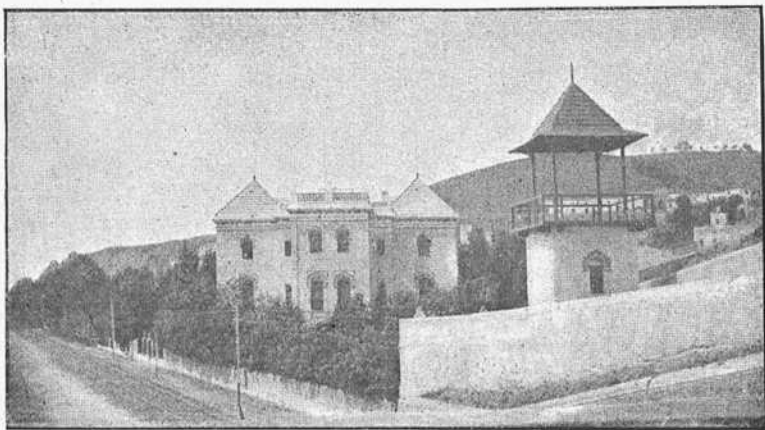
Torre del Marqués de Comillas.

ga á qual objecte llogan una casa sola de las moltas destinadas al efecte instalantshi ab criaturas y servey continuant la vida de familia del mateix modo que á Barcelona, Madrid ó Valencia, que de tan lluny venen també cada any algunas familias á passar l'estiu en tan bonich poble; de manera que estant Caldetas plé de gent, á las fondas á proporció ne tenen poca, lo que no té res d'estrany. Aquí sempre hi há un aixam de criaturas, actualment que's conta un miler de forasters en la població estich segur que al menos n'hi há de cinch á sis cents que no arriban á dotze anys.

A Caldetas s'ha resolt lo problema de, no tenint res que fer, passar tot lo día ocupat sense fer res: al matí al bany ó á gaudulejar una mica de l'un cantó á l'altre, anar á la Estació per veure quí arriba en lo tren ó despedir una familia amiga que ha acabat la temporada, aixó dematí y tarde; després al tren d'un quart de nou, aquesta hora es quan la Estació está plena de gent tan de curiosos com dels que van á rebre als de

la familia que aquell dia han anat á Barcelona, que son varios, y desseguida tothom á sopar.

En havent sopat la *creme* dels forasters se reuneix tots los días en lo Balneari, ahont un pianista vingut de Barcelona toca regularment alguna pessa de música y després balls. Seria massa llarch d'explicar lo modo agradable de passar la vetllada en aquell saló en que s'hi reuneix un floret de noyas que ja..... ja, totes á qual més bonica y més elegant, qualsevol jove's troba allí ab *l'embarras du choix*, pot aclucar los ulls y agafar la

Torre de D. J. M. Nadal.

primera que trobe que sempre ho endevinará; lo cert es que's passen allí duas horas y mitja ó tres sens adonarsen.

Fan encara més agradable la estada á Caldetas algunas circumstancias que s'ajuntan á son clima sens parell, saludables condicions y bellesa de lloch. A poch més d'un kilòmetre del poble's troba una font d'aygua mineral d'unas qualitats eminentment digestivas. Se sent una persona ab pes al ventrell, pren un ó dos vasos d'aygua *de la Mina* y prompte's troba aliviat y ab ganas de sopar; porque'l passeig á la mina s'acostuma á fer per la tarde.

Aquestas qualitats digestivas de l'aygua de la mina no son mera atribució de la gent sino que las hi reconeixen distingits facultatius, entre altres, lo difunt don Francesch Folch, decà de la Facultat de Medicina de Barcelona, que feya molts anys éll y la seva senyora en tot temps no bebian altre aygua, puig sens ella, especialment la senyora, los era molt penosa la digestió: altres personas he conegut y coneix que tot l'any se fan portar á Barcelona aquesta aygua y jo mateix quan are fa tres anys

patia de una forta dispepsia que 'm tenia bastant atropellat, me portaren durant tot l'hivern l'aygua de la mina á Barcelona, qual us me fou molt més saludable que las ayguas alcalinas de Saint Galmier, Vichy, Baulou y altres, que m'indicaren los metges y estich persuadit que aquesta contribueix en gran part en lo restabliment de ma llavors perduda salut.

Los fills de Caldetas, de costums morigeradas y carácter bondados y amable, en sa major part pescadors, portan una vida bastant laboriosa. A la cayguda de la tarde ó á la matinada, segons la classe de pesca á que

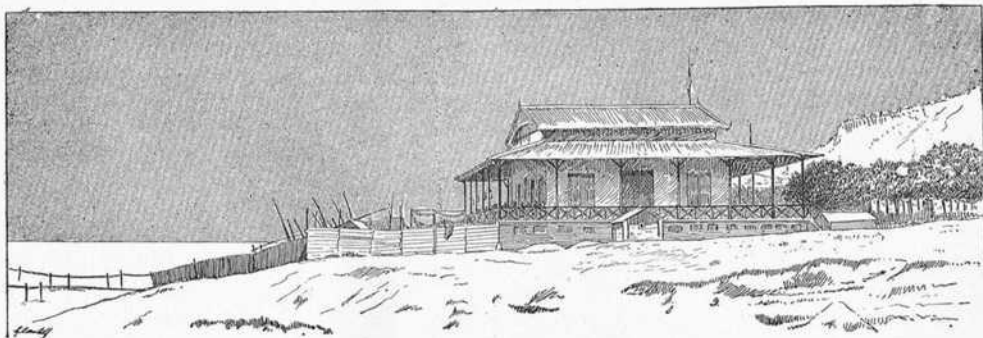

Torres de D. J. Brunet y de D. J. M. Cabanellas.

surten, baran las barcas y mar endintre fins al endemá dematí que al arribar á la platja son tretas á terra ab l'ajuda d'una parella de bous; las mullers, fillas y germanas están al aguayt de l'arribada de la barca y tot seguit ab un cistell y unas balansas van á recullir lo que portan los que han anat á la pesca de *peix bo*; los que han anat á la de la boga ó sardina, ab los coves previnguts al objecte, lo portan ells mateixos á la Estació pera enviarlo á Barcelona. La nota culminant de Caldetas es lo *¿que vol peccix?* de las donas dels pescadors que desde la barca'l portan á vendre per los carrers. Es un gust veure aquells cistells de peix tan fresch que portan á la mateixa porta de casa, uns molls rosats de sabor exquisit, un daurat pagell que sembla de metall, un congre que fuig del paner y unas llagostas que ab sas patecadadas saltan de las balansas: algunas vegadas m'ha fet riure la dificultat que tenen las pescateras pera poder pesar congres y llagostas.

Després de la pesca y venda del peix, los homes tenen prou feyna en arreglar los forats que'ls peixos los han fet á las nansas trencantne'ls jonchs, y preparar los arreus y l'asqué pera la pesca del següent día; las donas, unas recomponen las mallas de las xarxas y altres, las vellas y las nenas, fan puntas al coixí á la porta de llurs casas. Es tan general y tan á la vista aquesta darrera bonica ocupació, que moltes senyoretas forasteras, particularment las que venen per primera vegada, se'n enamoran y desitjant aprendre aquest treball, se fan fer un coixí, picar un patró senzill, comprar boixets y agullas de cap y buscan una mestra que las ensenye: lo resultat ellas y las familias lo saben.

La població de Caldetas es antiquíssima com ho demostran alguns restos de la época romana ó ante-romana que s'hi han trobat. De la ac-

Balneari Colón.

tual la més antiga es la de dalt, á la que, ab pocas casas en la carretera, estava concretada als comensos del nostre sigle. Avuy la més important y més bonica es la de baix qu'es la que acull als forasters en sas bonas, cómodas y ben paradas casas; te carrers drets y espayosos, especialment lo del Callao ab sas casas á la inglesa y duas fileras de plátanos com la Rambla de Barcelona; y'l de la Pau que te en son extrem oriental la pintoresca Musclera y'ls bonichs *chalets* del Marqués de Comillas y de don Joseph M.ª Nadal, y en l'occidental los de don J. M. Cabanellas y'l del qu'escriu aquestas ratllas. Semblant lo castell feudalt del senyor de Caldetas, se veu la grandiosa y ben situada torre de don Joan Taltavull en lo terme de las Animas, á la esquerra un poch abans d'entrar al poble; y á la sortida, sobre un puig isolat y pelat, la típica y misteriosa *Torre dels Encantats*.

Produheix un efecte agradable á la arribada á Caldetas la vista del graciós *chalet* del Marqués de Forbin-Janson enfront mateix de la Estació; un poch més enllá, sobre la platja, lo grandíós y cómodo Balneari Colón,

ab una renglera de barcas á cada costat, y una extensió de mar y platja fins al túnel de Canet: es un panorama deliciós. Però lo que més sorpren al que arriba aquí per primera vegada es la hermosura de verdor y frondositat del petit parch ó jardí de la Estació, únich en sa classe en tota la vía, y que la empresa del ferrocarril te un especial cuydado en ferlo conreuhar degudament pera que guarden sa natural bellesa plantas y arbres; la espessor de fullas en los últims es tanta que no deixan passar los raigs del sol ni al mitj del día, donant al jardí una abundancia d'ombra y frescor que á totas horas convidan á passarhi una agradable estona de conversació ab tres ó quatre amichs sentats en los elegants banchs de fusta y ferro que la empresa tingué la amabilitat de colocarhi ja fa alguns anys, ó d'amena lectura, estudi ó meditació que facilitat y comoditat s'hi troba pera tot aixó.

Aquest poble, en opinió de reputats facultatius, es tan bó ó mellor pera estació d'hivern que d'estiu, lo que's comprén fàcilment per la benignitat é igualtat de son clima y temperatura; més la veritat es que durant l'hivern, exceptuant cinch ó sis families en sa major part inglesas ó d'altras nacions del Nort d'Europa, Caldetas está deserta de forasters.

Acabaré repetint lo que abans he dit: á Caldetas no li falta si no una mica de bona voluntat en sos Ajuntaments pera convertirse en la primera estació de bany de totas las costas espanyolas.

JOSEPH BRUNET.

Caldetas, Agost de 1890.

Torre dels Encantats.

EN PO

(CRÓQUIS PYRINAYCHS)

Al autor que millor ha escrit sobre'l Pyrineu
Catalá, en Carles Bosch de la Trinxeria.

Al mitj de la plassa de Vernet, hi ha una alzina de brancam molt extens; un pedrís desigual volta la robusta soca, reunió dels jayets als que'l pes dels anys ha invalidat pel treball, dels músichs en díes de ballas, ó d'algun xerrayre ó peroler gabaig un día qu'altre.

De bon matí fins al cayent de la tarda s'hi veyia sempre al vell Po, lo més antich y rónech personatge del poble, l'únich que portava encara barretina, prometent no dur may ni haver dut altra lligadura.

Entrenyorantse pel treball que la edat li havia impedit de fer, la esquena corba de tant ajupirse de cara á la terra, las mans encarcaradas de sempre agafar eynas dures y qu'ara ab dificultat sostenen lo gayato ab que s'aguanta, y sobre tot la falta de l'ull dret buydat ab un resquill de cávech que duya á la ma en un mal salt d'un marge; allí passava las llargas horas del día, sota l'alzina colossal, s'entretenia durant las de mercat ab la bellugadissa y disputas de las donas que compran y venen, y tot lo día ab los jochs y crits de la maynada y ab las llocadas que sempre picotejan y saltironan per la plassa.

Peró tot s'ho mirava boy trist.

Sols alguna vegada s'animava tot ell y sa cara arrugada y revellida's retorsia rihent, passantli'l llabi de baix per damunt de sa boca desprovista de dents, pera fregarli la punta del nas. Era quant voltat de quitxalla los tenia á tots bocabadats cantantloshi cansons de sos bons temps de jove, ell que havia sigut lo mellor cantayre del poble. Donava gust sentirlo ab aquella veuheta qu'apenas s'ohia á deu passas, la cara sempre riallera y repetint la tornada ab mímica de brassos y bastó.

La fama de cantayre la tenia ben escampada pel poble y fins per alguns llogarets vehins. Lo jovent que ja sols canta motius d'ópera cómica ó himnes patriótics y pretenciosos com acostuman los bons *enfants de*

la France, l'escoltava ab respecte entonar aquells ayres de la terra que fugen com la llengua y las costums catalanas de las contradas que vanament vigila'l Canigó.

Aixís fou com una tarda d'estiu m'hi vaig acostar y poch trigarem á fernos amichs, jo amatent á arreplegar novas cansons, ell cantant boy alegre al principi, un xich cansat al cap d'una estona ab tot y animarse sovint xerricant d'un porró que'm va exigir de pagarli y que tenia al costat en lo pedrés.

Molts días nos varem veure y feyam estadas llargas dessota l'alzina. A lo mellor tenia un día tonto y'm repetia ab tossuderia cansons que ja duyam apuntadas.

Peró ab tot ¡quina florida arreplegadissa!

De las flayrosas y tristas *Montanyas regaladas*, ¡quántas deliciosas versions! Y després *lo Pardal*, *lo Rossinyol*, y tantas altrás de conegudas, y moltas de frescas y no publicadas, y corrandas, sobretot corrandas, dominanthi la nota un xich grasseta que respón als gustos y llibertat de costums del pagés, y que ab aquella despreocupació propia de la gent del camp, repetia ab fruhició y'n feya broma á la maynada y fins á sas netas.

Alguns días de pluja'ns reuníam á casa d'una de las sevas fillas; allí també ab porró damunt la taula anava cantant sempre, perdent lo fil á lo millor, mitjas cansons, unas ab tonada d'altras, ab un luxo de variants que haurían sigut la desesperació d'un folk-lorista dels que solen pendre nota de totas las modificacions que cada boca imprimeix en la transmissió oral. Poch á poch s'anava acostant la maynada de las casas vehinas, y la mestressa, que trastejava pels quartos, sovint s'aturava dreta á la porta.

D'aquellas sessions ne conservo un recort sumament grat. A forsa de veurens y de conversar nasqué una corrent de simpatia entre'ls dos, quan un día, ab cert misteri, me va dir d'anarlo á veure á caseva pera tastarhi un ranciet que tenia molt ben desat.

La població vella de Vernet está asseguda en la pendent d'un turó cimejat per las ruinas de l'antich castell que dressa encara sa torre alta y ardida. Va ser, sens dubte, una de las primeras fitas en la constitució de la vera Catalunya, dos senyors que duyan son nom assistiren á la conquesta de Mallorca per lo rey en Jaume y algun qu'altre dato'ns parla vagament d'aquest lloch. Vora'l castell s'aixeca l'iglesia parroquial románica.

Allí dalt s'estava'l bon vell, en la casa més pobra y mesquina de las que voltan lo castell esfondrat. Un quarto baix ab llar petita, taula, tres cadiras y una caixa á un recó; ran de la porta una escala de fusta que conduhia á un terrabastall sobre'l que hi havia una márfega y palla. A baix, dret, gayre be's tocava al sostre.

Mes si la casa era pobra, la vista que desde la porta's disfrutava no

podia ésser més espléndida. Sense cap casa ni paret que li fes nosa, s'veya la massa imponent del Canigó ab vesta blavosa y cimera nevada, destriantse en petites valls, formant deliciosos replechs curulls de verdura fins arribar al turó de Vernet.

Lo bon jay me feu seure, tragué d'un armari de la mateixa paret una ampolla y dos gots, ab penas y treballs los fregá ab aygua del canti y'ls omplí fins á vessar d'aquell vinet que tant s'estimava.

Varem trincar, y després d'haver begut lo primer glop, me va dir ab veu tremolosa:

—D'assí endavant, ja que has begut á cameua, te vull dir de tu. Me semblará que'm sigas fill.

Lo bon home semblava emocionat al dir-mho. Després de beure y de haver conversat poca cosa, posarem las cadiras fora la porta y encara més muts contemplavam l'espectacle hermós que davant dels ulls se'ns desplegava.

Queya la tarde d'un dels darrers días de Setembre. Després d'una setmana de bromas y borrascas, lo Canigó aparequé fins molt avall ab ruhada blanca y feya ja dos días que duya la cresta tota nevada pera no fondres fins al estiu vinent.

Dintre pochos días jo devia anarmen.

Lo vell comensá á parlar ab to greujós:

—Lo bon temps s'acaba, l'hivern se va acostant, ¡mes pensis pas que me fassa por! Soch molt vell; se pas si pei Sant Joan tombaré los quatre vints dinou ó be'ls cent. Puch pas treballar, puch pas fer res, me migri, m'anyori. Las fillas prou me portan per menjar, més aixó'm fa pena.

Y trencant de conversa:

—¿Creurás que cada matí y al vespre, abans de jaure, haig de guay-tarme'l Canigó?—y llevantse la barretina—¿Veus? tots dos tením la testa blanca..... y vivím l'un enfront de l'altre; aixó fa que som amichs de temps. Ell es molt vell, però viurá sempre: jo, belleu demá, belleu dintre calca setmana m'haurán de dur al Campu Santu. Tu te'n vas á Barcelona; ¡deu ser guapo alló! Si tornas l'any vinent y pujas assí dalt, lo Canigó'l veurás al mateix lloch, més lo pobre Po, te pot pas dir ¡á reveure! qu'hi será pas pus.

J. MASSÓ TORRENTS.

QUATRE PARAULAS MES

À PROPÓSIT DE LA RUTINA EN LO CATALÀ ESCRIT

AS generalitats del altre número, redactadas *calamo corrente*, tingueren d'acabarse allà ahont lo caixista va dir que no hi havia lloch pera més composició. Y doná per resultat tenir de posar punt final sense resumir, sense concretar lo tema. D'haverho pogut fer, la ploma hauria lliscat en busca de solucions encaminadas á evitar los mals que l'article senyalava.

Anem á veure si sabém ferho avuy.

En tres grupos compendríam los punts capitals que afectan actualment al català.

PRIMERAMENT hi há la qüestió ortogràfica, qual desorde dona á nostra literatura un caràcter que poch favor li fá, y menos encara á llurs conreadors per resultar, en conseqüència, més amants de produhir treballs de pura imaginació que no d'esbrinar qüestions com aquesta en las quals s'entranya molt d'estudi. Aquest descuyt,—millor li escauria dirne deixadesa,—unit á la falta de un bon diccionari ¡qué'n deu haver produhit de consideracions poch favorables á nosaltres, entre los homes estudiosos admiradors de la literatura nostra que viuhén al extranger!

No cal dir res més pera entendre y convindre tothom quan necessari es posar esmena á consemblant desgavell.

SEGONAMENT, tením en us dos llenguatjes escrits: un de molt polit, fill d'exagerada cultura literaria, y un altre menos pretensió que acostantse bastant al llenguatge corrent te á voltas caygudas de mal género anantsen al baix vulgarisme, sense necessitat y sols per pura rutina, pera expressarse tot seguit ab mots ó giros trets del llenguatge convencional á que primer havem fet referencia.

Ni l'un ni l'altre, donchs, serveixen prou al objecte. Tant si'ls que escriuhen no tenen més aspiració que fer literatura únicament, com si's proposan un fi més trascendental, com es la propaganda regionalista. Lo llenguatge literari de certàmen, acostuma á separarse de la naturalitat fins al punt de no parlarhi cap dels que l'escriuhen, y si algun ho intentés, prou la nota del ridícol cauría demunt d'ell. L'altra manera, la menos literaria (?), acostantse bon xich al llenguatge parlat sol pecar, com havem indicat, per una barreja de barbarismes y mots escullits procedents de la alta literatura. De manera que'l bon gust resulta perjudicat y lo llenguatge en lloch de progressar, s'espalla ab semblant modo d'escriure, quan no li dona un color antipàtic.

Una y altra tendència son mancás; la primera, la del llenguatge culte-rà, divorcia del poble á la literatura, es un entrebanch, un destorb al desenrotll popular, desenrotll que li donaría vida en més d'un sentit, resultantne mútuament beneficiats lo poble y la literatura. La tendència del llenguatge planer, del modo de parlar corrent á ciutat, te l'inconvenient d'acceptar la influencia castellana, fent semblar bo lo dolent als esperits poch observadors, que son los més abundants.

Ja hi há qui ha sabut trobar lo punt just entre la estètica literaria y lo parlar del poble. Perque no está tan malmesa la llengua—per viciada que sia á ciutat—que no puga satisfer totas las exigencias de puresa, claretat y bon gust l'estat present del llenguatge si's sab triar com cal y ferne bon us. Empro de las excepcions no'n parlém, sino de lo que més abunda y es: que uns pecan per carta de més y altres per carta de menos.

¿Per qué, donchs, no fixar la atenció á n'aquest particular, lo mateix que en la ortografia? Si lo desorde d'aquesta afecta al decoro de la literatura y dels escriptors, aquest altre punt perjudica lo progrés de la llengua y amenassa la salut de la literatura.

EN TERCER LLOCH tením la influencia castellana com á motiu de corrupció, á la que hi ajuda de retop la manera antipopular com ha anat creixent ó seguint la literatura catalana—exceptuant la obra d'en Pitarra y la d'en Clavé—tant com la facilitat ab que prenem mots y giros forasters abandonantne de nostres, y ho fem per rutina no més, es dir, per falta d'observació y pot ser també una mica per poca estima á las cosas de la terra.

La influencia dels que'ns dominan pesa tant en nosaltres, que produheix anomalies ben caracterisadas y las tením com la cosa més natural del mon. Per exemple: es comú, dirigintnos verbalment á un compatrici nostre usar lo catalá, y al mateix subjecte, si li escribím, farém us de la llengua castellana. Nos referím á la generalitat dels catalans.

Y aixís passa per cosa corrent un procedir tan extrany, com se troba natural en ciutats com Barcelona veure rétols de carrers en llenguatge oficial—sens dubte traduhits del nom primitiu catalá—acceptats pel

poble en castellà mateix, anomenant carrer del *Tomillo* al que segurament seria de la *Farigola*, ó be carrer de la *Cometa* al que originariament deuría ser carrer del *Estel*. A Gracia hem sentit dir sempre carrer del *Peligro* y no es l'únich d'aquella vila que s'anomena, sense necessitat, en castellà. Acostumats á n'aquesta rutina, tampoch trobém extrany veure carrers oficialment designats mitj en català mitj en castellà, con lo del *Bou de la Plaza Nueva* ó *Bou de San Pedro* y així ho acatém quan usém lo castellà. Sort encara que'l centralisme, en son afany unitari no va empenyarse en traduhir los noms dels carrers del Ginjol, Groch, Còdols, Barra de Ferro, Candelas, Cap de mon, Caputxas, Fusina, Cremat Xich y Cremat Gran, etc., que no'ns hauría caygut mala plaga al demunt.

Que la freqüencia en tenir dictats en castellà devant dels ulls ajuda á la facilitat que tením á corrompre'l llenguatge natiu ho ensenya encara més clar la manera de pronunciar los noms d'establiments, quan aquests tenen rétol—escrit en llengua oficial, per mala costum—als quals se sol atendre la gent, moltes vegadas passant per damunt de la consuetut, com succeheix ab l'antich y famós *cal Beco del Recó*, nom fins consagrat per la musa popular. Avuy no existeix la fonda del *Becco*, però l'establiment que'l substituí y los d'allí prop han aprofitat una mica del nom tan conegut, y pintaren en los rétols: *Al Rincón, Café del Rincón*, en castellà, perque deu estar més be, y la gent, fidel al lletrero y á la mala costum, pronuncia en castellà los noms d'aquells establiments, recordant encara tothom lo *Beco del Recó*, que may ningú ha pronunciat «Beco del Rincón». Del quartel que hi ha al extrem de la Rambla, á Barcelona, perque la premsa qu'escríu castellà l'anomena *Atarazanas*, avuy lo mot aquest guanya terreno de tal manera que es estrany trobar qui llegeixi diaris y pronuncíhi «Dressanas», ab tot y ser nom que deu portar cinch ó sis centurias de existencia en boca dels barcelonins.

Molt podríam retreure en aquest sentit, empró no'ns proposem pas ferne un estudi, sino tan sols abonar ab aquestas demostracions una opinió nostra y la afirmació abans sentada, de que'ls catalans som rutinaris en lo relatiu á llengua, per falta d'observació y poca estima de lo nostre. Y si es cert, com díu l'adagi, que qui poch s'estima poch val, treyéune la conseqüencia.

Per defora, nostras ciutats y vilas sembla que stan pobladas per castellans, en castellà está tot escrit: lo oficial perque es de rúbrica y lo particular perque es de rutina. En poblets que fora'l temps de la guerra may senten parlar castellà, si un rétol ha d'haverhi en castellà'l trobareu, si una societat ó cassino's funda se titulará *La Fraternidad* ó *La Alianza* y en castellà redactarán estatuts, nombraments, etc., etc. Y arriba al extrem de degenerar en tonto la rutina d'usar el castellà quan en establiments com plats-y-ollas y safreigs posan al rétol *Cacharrería* y *Lavaderos*, essent aixís que la concurrencia que allí fa'l gasto, en sa majoria,

quan sab llegir ab prou feynas si arriba á entendre lo més usual del castellá.—Aixó després de tants anys de renaixement catalanista. Que si una mica de reacció s'es efectuada en lo bon sentit de fer entre catalans las cosas en catalá, se deu á la premsa setmanal popular, escrita en la nostra llengua. Los efectes del renaixement literari no han trascendit més que á un regular número de personas, venint á engrandir lo círcul dels escullits.

Donchs mentres no's cambihi la táctica poch anirém endevant.

¿Se vol anarhi? Comensem per modificar la ortografía y posem lo llenguatge escrit d'acort ab lo llenguatge parlat, es á dir posem lo renaixement literari en condicions de popularisarse. Que segons havém indicat y demostren prácticament alguns autors, lo llenguatge del poble, lo llenguatge de avuy, ben depurat, es prou rich pera satisfacer una literatura. Així ho veým comprovat en cada un dels nostres escriptors aferrats á son llenguatge natiu ó local. Aixís mateix ho comproba, y es cas molt de notar, la mateixa Valencia invadida pel castellanisme, quan alguns de sos xamosos escriptors vessan sobre'l paper las galas de sa rica imaginació en aquella parla bessona nostra.

Quan lo llenguatge escrit y lo parlat vagen á la una será un fet lo fixar literariament l'idioma. Aixó no's lográ pas per empirisme més ó menos docte eixit d'una corporació, sino per l'us, quan tots hi vejém clar en aquest punt, a mida que'ls escriptors prengan del natural, ó modifiquin ab trassa, lo més escayent de la llengua, partint d'una base gramatical. La selecció dels mots s'aniría fent tota sola, desterrantse lo que puga enlletgir l'idioma y assimilantse de montanya ó de ciutat tot lo que pogués fernos falta.

Lo día que s'encamini la opinió dels que escriuhen, cap á n'aquestos punts, molt haurá guanyat lo llenguatge escrit y forsa haurá perdut lo rutinisme.

Dirán que's necessita, pera lograrho, arribar á una inteligencia entre tots los elements literats, y se trovará difícil l'arribarhi. No ho negaré, però en catalá sol dirse: Si vols ser papa, pòsatho al cap. Volguem tots arribar á un acort, mal sia de líneas generals, que á poch obliguin, sino som tots, volguemho molts y lo número farà la forsa, sino manca'l bon sentit en las determinacions. Potser tal vegada bastaria remoure la opinió en aquest sentit, senyalant punts capitals, necessitats d'esmena, perque s'hi fixés l'atenció. Llavoras sería fácil lograr, sino la unitat ortográfica, al menos netejar de barbarismes la llengua y literatura.

Als tres extrems senyalats en lo present article es de necessitat posarhi remey, mal sia pel ben semblar y pel propi decoro de la llengua, quan per altra cosa no fos.

¿Hi ha bona disposició, s'hi sentirán inclinats los que escriuhen nostra llengua?—No se'n pot pas dubtar.

¿Qué falta, donchs?—Una iniciativa que trobi medis práctichs é hi donga una empenta.

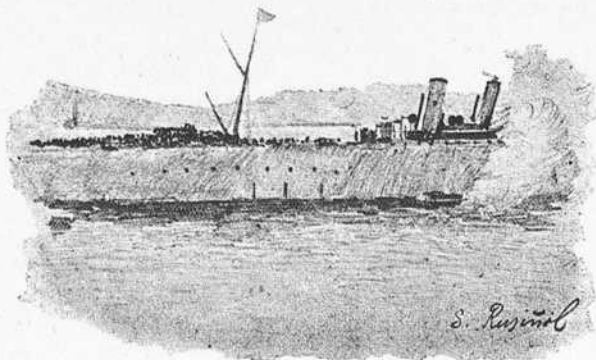
Fássiho la redacció de L'AVENS ó be ajudi á quí s'ho proposi, sta qui's vulga. Es empresa en la que no s'hi pot perdre res més que la activitat que s'hi gastí; lo menor resultat que tart ó dejorn puga donar l'esfors empleat sempre será beneficiós pera l'idioma.

Y perque no's diga de qui aixó escriu que fá com lo patró Aranya, que sempre embarcava y ell se quedava en terra, junt ab las fullas de aquest article envíó als companys de redacció un plan práctic á fi y efecte de tocarne resultats. Potser práctic no ho es prou y necessita molta modificació. Vinga enhorabona, que més hi veuhen quatre ulls que dos.

Y si's creu del cas javant y foral

E. CANIBELL

L'EMIGRANT

(IL·L·STRACIÓ DE SANTIAGO RUSINÓ.)

En la polsina argentada
De la calitja del mar,
Se desfá la fumarada
Del vapor que va á marxar.

Al contemplar la bandera
Del cim del palo major,
Desconeguda, extrangera
¡Quín fret que sento en lo cor!

Del bon temps ab la bellesa
Es més amarch lo meu dol.
¡Válgam Deu si fa tristesa
Deixar la patria ab tan sol!

Llauger lo bot la mar talla
Y ja'ns hi anem acostant
Afins que nos embolcalla
Lo vapor que surt xisclant.

Lo barquer crech que sospira
Com si fos un amich meu,
Quan pujar l'escala'm mira
Y plorant li dich: adeu.

Al trobarme en la cuberta
Tristos com jo, plens d'afany,
La contemplo tota omplerta
D'altres desgraciats companys.

De tots la mirada seria
Diu que tenim per consol:
Una patria, la miseria
La mateixa herencia, 'l dol.

Veure en tants rostres aterra
Las petjadas del pesar,
Som los náufrechs de la terra
Demanant salvació al mar.

Tots portem en la mirada
La marca del sofriment,
Y en los fronts assenyada
Mes d'una arruga amatent.

En la lluyta per la vida
Ni hi va valdre nostre clam,
Tots hem rebut la ferida
De la miseria y la fam.

Prou nos comprenem depressa
Y la mútua compassió
En los cors condolits vessa
La sava de germanó.

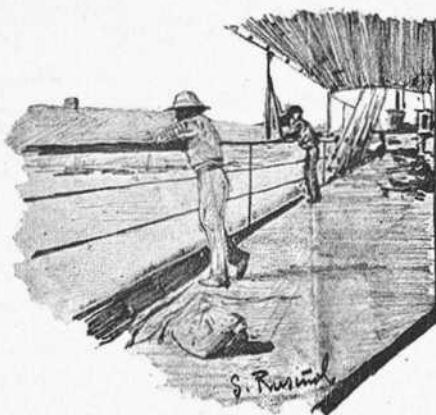
Es diversa nostre parla
Y no comprench los seus mots,
Mes quan sa mirada parla
Sos pensaments entench tots.

De mon greu també s'adonan
Que es lo mateix que'ls consum;
Com jo lo lloch abandonan
Hont varen veure la llum.

Hont la primera tristesa
Van sentir y lo plaher,
Lo dols lloch de l'infantesa
Y de nostre amor primer.

La llar jamay apagada,
Un sol tot ple de recorts,
Y'l tros de terra sagrada
Que guarda los nostres morts.

De quina tristor ma pensa
S'ompla y los meus ulls de plor,

Quan ab suavitat comensa
A caminar lo vapor.

La vista ab deliri clavo
Donántalshi mon adeu,
En lo cim del Tibidabo
Y en la torre de la Seu.

Quan lo vapor mes s'allunya
Y'l mar inmens nos estreny,
Y's borran de Catalunya
Las costas ab lo Montseny.

Sembla que me falta l'ayre,
Un buyt se'm forma en lo cor,
Y crech que no manca gayre
Perque'm mori de tristor.

¡Ay! que la vista no alcansa
Ja ni un escull catalá,
Y la serp de l'anyoransa
Me comensa á corsecá.

Una esperansa, una sola
Anima l'enteniment,
Y ab son delit aconsola
A mon cor, cau de torment.

Reveure un día la serra
Qu'emboyra humit lo garbí,

Retornar á aqueixa terra
Qu'ara no'm pot mantení.

A mos fills per lluny que vaja
Jamay mes tinch que deixá
D'anomenalshi ma plaja,
De parlalshi catalá.

Ab sort bona ó enemiga
Será en mon estrany escó
Parlar de la llar antiga
Veritable religió.

Deixaré aqueixa taleya
A mos fills com un llegat,
Perque no tinch mes ideya
Que la de torná aviat.

Y si'm moro los meus llabis
Dirán per últim adeu:
Porteume ab los vostres avis
Que m'enterrin aprop seu.

FREDERICH RAHOLA.

NOTA DE VIATJE

Arrambada á un palau d'antich aspecte
y artística fatxada,
mentre'l sol lluminós sa llum daurada
en lo Canal reflecta,

parada está una góndola lleugera
com de volar ansiosa.
Enlayre'l rem, lo gondoler reposa,
canta la marinera

d' una bandurria tot polsant las cordas,
y dos hermosas ninas
boy etgegant al ayre sas veus finas
la acompanyan acordes.

Una ma blanca surt d'una finestra
deixant lluhir als pobres
una moneda ab que'n tindrán de sobras
per fer bona *minestra*.

Alegres la segueixen ab la vista
tot esperant que cayga,
y al punt la veuhen, la carona trista,
desapareixe en l'ayga.

P. VENTÓS.

Venecia, Juny, 1890.

BIBLIOGRAFIA

LOS CASTELLS DE MONTSERRAT. *Ensaig crítich histórich per* FRANCESCH CARRE-RAS CANDI, *premiat en los Jochs Florals de 1890 ab lo premi concedit per la Associació catalanista d'Excursions científicas.*—Barcelona: Imp. «La Renaixen-sa». 1890.—Un fasc. de 27 X 17 cm. y 90 págs.

Aquest estudi, que es un tiratge apart del volum dels Jochs Florals, es fet ab consciencia y demostra en son autor disposicions pe'ls treballs histórichs, si bé no del tot desenrotlladas; hi falta millor ordenació en lo despullament de las fonts de que's serveix. En los documents transcrits s'hi notan algunas erradas; però demos-tran diligencia en l'autor. Los segueix un índex dels documents ja publicats, refe-rents al tema de aquesta monografia.

Asociación literaria de Gerona. CERTAMEN DE 1889. *Año XVIII de su instalación.*—Gerona: Imp. y libr. de Paciano Torres, plaza de la Constitución, 9.—1890.—Un vol. de 28 X 20 cm. y 204 págs., 5 ptas.

Si no tingués altre mérit aquest volum que'l d'incloure la important monogra-fia del senyor Botet y Sisó, *Los Condes Beneficiarios*, de la que'ns ocupárem en un dels números passats, seria digne de encomi. Ademés son recomanables las poesías del senyor Pere de Palol y la llegenda del mateix senyor Botet y Sisó *Arnal de Cartellá*, composició de sabor molt catalá y veritablement poética.

HISTORIA DE BERGA y *breves noticias de su comarca desde los tiempos primitivos hasta nuestros días*, por D. JACINTO VILARDAGA Y CAÑELLAS.—Barcelona: Tipo-lit. de Luis Tasso.—1890.—Un vol. de 22 X 16 cm. y 376 págs., 5 ptas.

Cada día's va enriquint nostra historia regional. Entre las varias obras dignas de nota que desde fa algun temps s'han publicat, cal posarhi aquest llibre, en la quina l'autor ha mostrat bastanta diligencia y método, si be la ha basada solament ab las fonts que á tingut més á ma, sent aixís que s'haguera pogut aumentar sens dupte la *época feudal* en alguns arxius de Fransa y en lo de la Corona d'Aragó. La obra's llegeix de correguda fácilment y ab interés, sense notas dessota las páginas, pero s'hi veu la falta de alguns apéndices comprobants al final de la obra. La part moderna es tal volta un xich precipitada, pero lo més manco es lo relatiu á fills ilustres de la ciutat de Berga, que ocupa escassa part d'un capítol y quinas noticias bibliográfi-cas son sumament curtas.

A pesar de sos pochs defectes, aplaudim al autor de la Historia de Berga per lo bó que'l llibre conté.

EXPLICACIÓ DEL BALL DE LAS SARDANAS, per D. LUIS ROMAGUERAS Y PONS, *alumno de la Facultad de Dret en la Universitat de Barcelona.*—Barcelona: Tipo-lit. La Condal, Tallers, 26.—1890.—Un fasc. de 15 X 10 $\frac{1}{2}$ cm. y 128 págs., 1 pta.

Aquest interessant opúscol, vé á ser lo més sério publicat fins avuy sobre'l tí-pich ball de Catalunya. Sense acabar de ser lo que convindria, resulta lo tractat

més pràctic per aprendre a ballar-lo, si bé que respecte al sistema selvatà es més concís y clar lo llibret publicat per R. G. a Girona l'any 1883.

La introducció del punt negre davant dels números en los quadros sinòptics no aclara, ja que sols cal marcarlo al comens dels passos curts ó dels llarchs, en cambi la I resulta molt convenient.

Per l'estil que domina en lo llibre se coneix que l'autor es molt jove y fora d'esperar que més endavant, ell que hi sembla disposat, nos dongués la última paraula respecte el ball de las sardanas.

ARGENTONA Y SUS AGUAS MINERO-MEDICINALES, por J. VIÑETA-BELLASERRA. *De la Facultad y Hospitales de Paris, Madrid y Barcelona.....—Barcelona: Tipo-lit. de Luis Tasso. Arco del Teatro 21 y 23.—1890.—Un fasc. de 19×13 cm. y 56 pags., 1'50 pts.*

Guia utilíssima per al banyista de Argentona, y al mateix temps, si bé que no tan bona, per a l'excursionista d'aquells voltants.

NOVAS

A principis de mes, va celebrarse la exposició d'obras del jove artista Mateu Balasch, anunciada en lo número anterior.

De la bona impressió que degué produir en lo públic podrá judicársen sabent que ab tot y trovarnos en plé istiu, tongada poch á propòsit pel cas, fou ben regular lo número d'obras venudas.

—En lo terme d'Elx, s'han descubert las monumentals ruínas de unas termas romanas en terras que son propietat del Dr. Campello.

Ab lo fi de continuar las excavacions y deixar las ruínas en estat d'ésser admiradas, l'artista Pere Ibarra, ha pres la iniciativa de moure á sos compatricis d'Elx, per a suscriures ab quotas setmanals de pesseta.

—Tant mateix lo govern central ha resolt destinar tretze mil y pico de pessetas per a fer obras en lo monastir de Santas Creus, haventse encarregat la direcció, per Real orde, á D. Ricard Magdalena, que fa temps desempenya càrrechs consemblants en diferents provincies, sempre per manament del govern de Madrid.

—La nova literaria més interessant d'aquesta mesada, ha sigut la que comunican diferents periódichs, d'haver acabat una comedia catalana, titulada *Sogra y Nora*, lo novelista D. J. Pin y Soler.

—Son tants los certámens literaris celebrats durant lo mes d'agost en las festas majors de Catalunya, que no podem donar compte particular de cada un d'ells, per lo molt espay que'ns pendrían del número.

Tan-de-bo que la calitat estiga en relació de la quantitat.

—Desde'l mes de Juliol se publica á París una nova revista ab lo titol *Le XXème Siècle Littéraire*, que si be per ara no té gran aspecte, sembla que hi ha propòsits d'engrandirla y de ferne l'eco internacional de la joventut literaria llatina. En aquest concepte comensarán per entrarhi treballs dels cultivadors de totas las

llengües parlades en algunes regions francesas, y com lo catalá es parlat en quasi tot lo departament dels Pyreneus Orientals, hi ha desitjos d'extendre la col·laboració fins á tota Catalunya, publicanhi treballs d'escriptors nostres sempre ab la traducció francesa al costat, lo que podria donar á conèixer un poch més nostra literatura.

Sense manifestar gran confiança en l'èxit d'idees tan generals, admirém als joves directors de *Le XXème Siècle Littéraire* que s'han posat al cap de durlas á bon terme.

—Al portal del Angel, núms. 11 y 13, s'ha obert un nou establiment d'objectes pera'l cultiu y estudi de las bellas arts y la fotografia, tenint desde ara anexionat á á n'ell un *Saló* pera exposar, al estil de can Parés y l'Hotel de Ventas.

—Lo nom y la fama de nostre compatrici Monturiol, vá adquirint més relleu cada dia.

S'ha indicat al Ajuntament de Barcelona la idea de imprimir los estudis del autor del *Ictineo* que conserva la familia, se col·locará son retrato en la galeria de catalans il·lustres y aquestos dias lo publican los periódichs setmanals, junt ab lo famós *barco-peix* y los companys de penas y fatigas del infortunat Monturiol.

—A Vich fou celebrat lo 42 aniversari de la mort d'en Balmes, depositantse una corona de metall demunt lo monument del philosoph vigatá, además d'altres coses ben pensadas pera demostrar que'l recort y la estima del home sabi y estudiós no s'ha esborrat en la memoria dels compatricis de'n Balmes.

—Una segona Exposició de Bellas arts celebrarà pe'l desembre d'enguany l'Ateneo Balear establert á Palma de Mallorca.

Abrassarà la pintura, la aquarela, lo dibuix y produccions artístiques obtingudas per procediments fotogràfichs, mentres sían inédits.

L'admissió dels treballs serà lliure, y per recompensas l'Ateneo adquirirá las obras que consideri, sortejanlas després entre tots los que hajan interessat en la Exposició. Als productes fotogràfichs se'ls fixarán premis especials.

La Comissió encarregada del desenrotll de la idea, ferá conèixer al públich los detalls convenients per los medis acostumats.

—Los Jochs Florals de Valencia, sospesos per las circumstancias excepcionals conegudas, tindrán enguany un motiu més pera despertar l'interés públich, gracias al bon acort de nombrar president de la festa al senyor Pi y Margall, qui com era natural, per sos antecedents d'home públich y de literat, no podia refusar la oferta.

—Nostre artista l'ardit pintor don Ramon Casas, ha rebut lo nomenament de membre de la Societat Nacional de Bellas Arts, establerta á París, en mérits al èxit alcançat en lo *Salon* d'enguany ab lo retrato de cos enter, exposat per cap d'any en la galeria Parés, y portat més tart á la capital de Fransa.

—Ja está fosa en bronze y á punt d'ésser col·locada en son pedestal, la estatua eqüestre del rey en Jaume I, deguda á don Agapito Vallmitjana, que té d'aixecarse en una de las més bellas plassas de Valencia.

La fundició ha sigut realisada ab tota felicitat en aquella capital.

S'inaugurarà lo monument tan bon punt desapareguin las causas de salut que han impedit celebrar las firas anuals d'enguany.

—Lo Centre Catalanista d'Olot, quina activitat y bona iniciativa se transparen-

tan en las planas de son portaveu *L'Olotí*, prepara un certámen literari, un concurs fotogràfic regional y estudia la conveniencia de revivar las exposicions de Bellas Arts que anys enrera celebrava lo Centre Artístich d'aquella frescal vila, ab aplauso de tothom.

NECROLOGIA.—Lo día 14 ha mort á Barcelona D. Rafel Farga Pellicer, la figura més important del moviment socialista espanyol, home intel·ligent y modest á carta cabal.

Després de la revolució de 1868, fou, junt ab l'italià Fanelli, qui més contribuí á la propagació y desenrotlló de la Internacional en Espanya. Prengué part tan activa en los célebres Congresos d'aquella famosa organissació, que las actas d'ells van plenas de son nom y de sa fecunda iniciativa. Lo rus Bakunin compregué desseguida las altas qualitats que reunia nostre paísá en Farga Pellicer, y lo contá entre'ls amichs més de confiança. Gracias á la activitat y talent d'ell, las tendencias d'en Marx no prengueren peu á Espanya després de la ruidosa discordia entre'n Bakunin y en Marx, que fraccioná la Internacional en autoritaris y anarquistas.

En Farga havia dirigit ab especial trassa los dos periódichs obrers publicats á Barcelona, *La Federación* y *La Revista Social* en sa primera época. Es autor de molts treballs sobre moviment obrer ó problemas socials, publicats sense'l seu nom. D'ell es també, encara que ab colaboració d'altres, la obra *Garibaldi, historia liberal del siglo XIX*.

Per més que tenia cursada una carrera, ell exercí casi sempre d'impressor, en quin art ha deixat feta una escola y un gust á Barcelona.

Dedicat últimament al comerç y al amor de la familia, tenia per las qüestions obreres lo mateix entusiasme dels vint anys.

Per lo concepte que's sol tenir d'un revolucionari, com ho era en Farga, ningú, fora'ls que'l tractaren, tindrà idea justa d'un caràcter més suau y atractiu. Ell, lo propagador de la guerra de classes, tenia amichs y molt de veras, entre totes las de la societat, porque may sentí odi contra cap persona, sino contra las institucions que ell creya dolentas. Tenia per lema: *Labor et Amor*.

Era natural de Reus, ahont nasqué en 1844.

—Lo día 18, ha mort á Sant Sadurní de Noya, lo mestre D. Joseph Parareda y Tapiola, redactor y un dels fundadors del quinzenari catalanista *La Comarca del Noya*, autor de una obreta sobre geografia local de Sant Sadurní.

—Últimament ha mort á Valencia, víctima del cólera, lo popular poeta y novelista D. Félix Pizcueta.

Desde molts anys ensá, redactava en *El Mercantil Valenciano*, y tanta era la simpatía que per ell sentían llurs compatricis, que l'ajuntament ha pagat l'enterro, acompanyant ademés lo cadavre al cementiri.

Totes las societats valencianes que's donan al moviment intelectual, dedicaren coronas al finat.

Sos mérits de periodista lo feren redactor de *Los Dos Reinos*, havent dirigit á Madrid lo diari *La Nación*.